tmmob
şehir planlama
mimar ve mühendisleri
odası

HABER BÜLTENİ

30

31.12.1979

BU SAYIDA :

● 1980 YILINA GİRERKEN,

İşsizlik, pahalılık ve katliamlarla dolu bir yılı daha geride bıraktık. 1979 yılı gerçekten, halkımız için acılarla dolu bir yıl olarak anılarda kalacak. Zamlar, kuyruklar, bombalamalar, katliamlar 1979 yılının genel çizgileri oldu.

1979'un 80'li yıllar için umutlar vaadetmiyecek biçimde geçmesine karşın, halkımızın bağımsızlık, özgürlük, demokrasi ve barıştan yana istemlerinin günden güne artması oluşumun umut verici ve sevindirici olan tek yönü. Aynı yol içinde dünyanın uzak köşelerinden de sevindirici haberler geldi. Halk savaşları verilirken diktatörlükler yıkılıyordu. Ülkemizdeki ve diğer ülkelerdeki bu gelişmeler ile özgürlük ve barıştan yana güçlenen istekler gelecekteki «Özgür ve Savaşsız bir Dünya»nın müjdecisiydi.

Ancak 1979 yılının tüm acılarının 1980 yılında da sürebileceği kuvvetle gündemdedir. Hatta 1980 yılının daha çetin geçeceği bile bugünden kestirilebilir. Böylesi beklentiler içinde, halkımızın bağımsızlık, özgürlük ve demokrasi mücadelesinde başından beri var olan üyelerimizi 1980 yılında daha ciddi görevler bekliyor ve 80'li yıllarda üyelerimizin «Bağımsızlık, özgürlük, demokrasi ve barış» şiarına her zamankinden daha fazla sarılmaları gerekiyor.

1979 yılının tüm acılarına, bu acıların devam etme olasılıklarına karşın umutluyuz. 1980 yılının halkımıza ve üyelerimize bağımsızlık, özgürlük, demokrasi ve barış getirmesini dileriz.

● ŞEHİR PLANCILARININ MESLEKİ ve DEMOKRATİK HAKLARI İLE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR ÜZERİNE,

Meslekdaş kitlesi olarak sayımız her geçen gün artarken karşılaştığımız sorunlar da artıyor ve çeşitleniyor. Bu sorunlar arasında plancıların, özellikle ücretli olarak çalışan arkadaşlarımızın mesleki ve demokratik konumları, mesleğimizin nitelikleri gereği oldukça karmaşık bir biçimde beliriyor ve çoğu zaman da bir diğeriyle çelişir görünüme bürünüyor.

Şöyleki; planlama parça iş niteliğinde olmadığından sürecin bütün aşamalarında plancının insiyatif sahibi olmasını gerektirmektedir. Diğer yandan verili örgütlenme biçimiyle özünde küçük üretim niteliğini de korumaktadır. Mesleğimizin bu özellikleri plancıların yaptıkları işi bütünüyle benimsemelerini getirirken, mesleki yetki ve sorumlulukları ile demokratik hak ve görevleri arasındaki ilişkinin yeterli açıklıkta değerlendirilememesi nedeniyle sağlıksız sonuçları da doğurabiliyor. Özellikle ücretli çalışan şehir plancıları için sorunun bu iki yönü arasında, çalışan olmanın getirdiği demokratik sorunlar, ağırlıkta olması gerekirken, hatalı bir değerlendirme ile mesleki sorunlara öncelik tanındığı oldukça sık görülüyor.

Bu yanılgının somut bir örneğine geçtiğimiz aylarda tanık olundu. Bir kamu kurumunda çalışan bir grup plancının yürüttükleri çalışma yönetim tarafından benimsenmeyip, arkadaşlarımıza bir tür kıyım uygulandığında, akla gelen mücadele yöntemi sözkonusu çalışmanın bilimsel ve teknik niteliklerinin değerlendirilerek, yürütülen planlamanın iyi-kötü, doğru-yanlış vb. bir temelde irdelenmesi olmuştu. Böyle bir mücadele içinde hedef ise doğal olarak, plancının zedelenmiş olan mesleki onurunun tamir edilmesi olacaktır.

Oysa böylesi bir hedef ve mücadele yöntemi tümüyle hatalıdır. Mesleki ve demokratik mücadele bir bütün olmakla birlikte, iki yönden birine ağırlık verilmesi gereken durumlarda, öncelikli olması gereken konunun demokratik yönüdür. Bilimsel ve teknik nedenler her ne olursa olsun sonunda kıyıma uğrayan bir çalışandır ve demokratik görevimiz bu kıyımın karşısında yer almaktır.

● ŞPMMO UZMANLIK AYIRIMI DANIŞMA KURULU 22 ARALIK 1979 DA TOPLANDI.

Uzmanlık ayırımı ve Odamıza üye olmak konusunda sorunları olan kişilerle ilgili konuların tartışılacağı danışma kurulu toplantısı hava koşullarının aniden değişmesi üzerine şehirler arası ulaşımın büyük ölçüde aksadığı bir döneme rastladığı için gerekli düzeyde katılım sağlanamadan toplandı. ODTÜ, İTÜ ve İDMMA'nın ilgili bölüm temsilcileri ve TMMOB temsilcisinin katıldığı toplantıya ŞPMMO aşağıdaki sorunları açıklayıcı notu sunmuştu :

UZMANLIK AYRIMI VE ŞPMMO ÜYELİK SORUNLARI ÜZERİNE

Bugüne kadarki uygulamalarda Odamız üyeleri genellikle DOTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü lisans ve lisans üstü diplomalarından oluşmakta idi. Bunun yanında yüksek lisans şehir veya bölge planlama diplomasına sahip üyelerimizin bir kısmı mimarlık lisans derecesine sahip bulunmakta idiler. Bunların dışında az sayıda lisans mimarlık + yurt dışı yüksek lisans şehir veya bölge planlama diplomalı üyelerimiz de bulunmaktadır.

DİPLOMALAR

Meslek alanımızdaki gelişmelerle birlikte bu konuda eğitim veren kurumların sayısı da artarak ODTÜ deki şehir ve bölge planlama lisans ve yüksek lisans eğitimine ek olarak İzmir'de bu yıl eğitime başlayan «Kent Planlama» lisans ile aşağıdaki yüksek lisans eğitim kurumları da devreye girmiştir : 1. İTÜ, 2. İDGSA, 3. İDMMA, 4. Ege Üniversitesi.

Tüm bu yeni diplomalar hem odamıza üyelik hem de meslek alanımızdaki gelişmeler açısından önem taşımaktadır.

Üyelik açısından bir boşluk bulunmamaktadır. TMMOB Kanunu 33. maddesi gereğî olan «mesleği uygulayabilmek için bir odaya üye olma zorunluğu» bu diploma sahibi kişiler için zaten yerine getirilmiş olmaktadır. Çünkü yüksek lisans derecesini alan bu kişiler mimar veya şehir plancısı lisans derecelerine sahip bulunduklarından zaten bu iki odadan birine kaydolma hakkını kazanmış veya halen kayıtlıdırlar.

İMAR PLANLARI

Ülkemizde halen imar planı yapanlar iki meslek odasında; ŞPMMO ve Mimarlar Odasında toplanmış bulunmaktadırlar. ODTÜ dışı yüksek lisans

diplomasına sahip kişiler Mimarlar Odasına kayıtlı vey akayıt olma hakkını elde etmiş olduklarından TMMOB yasası ve tüzüğü açısından bir eksiklik bulunmamaktadır. Sorun «İmar ve Yol İstikamet Planlarının Tanzim Tarzları, Teknik Koşulları ve Bunları Yapacaklarda Aranacak Ehliyete Dair Yönetmelik» uygulanmasından doğmaktadır.

1977 yılında bu yönetmelikte yapılan tek maddelik değişiklikle «Şehir Planlama» lisans diploması «F Grubu» belge alabilmek için yeterli koşul sayılmıştır. Bu hak yüksek lisans için verilmemiştir. Yüksek Lisans diplomalıların (sadece) ŞPMMO'ya kaydı da bu hakkı kazandırmamaktadır.

MESLEK ALANI

Sorunun bir başka boyutu da meslek alanına odanın bakışıdır. ŞPMMO ve üyelik koşullarının tartışılması kaçınılmaz olarak meslek alanının ve dolayısıyla mesleği uygulayacak diplomaların tanımlanmasını getirmektedir. Bu tanımların yapılabilmesi için de aşağıdaki sorulara yanıt bulunmalıdır :

1. Ülkemizde şehir planlama hangi sınırlar içinde ele alınmalıdır; eğilimler nelerdir; oda politikası ne olmalıdır?
2. Hangi bilgi ve yetenek sahibi şehir plancılarına gereksinme vardır?
3. Bölge Planlama, kentsel tasarım, şehir planlama vb. konularının tümü tek bir uzmanlık dalı sayılabilir mi, alt uzmanlık kolları var mıdır?
4. Şehirciliğin alt uzmanlık kolları var ise bunların hangileri TMMOB Yasa ve Tüzüğü gereğince ayrı oda kurma koşullarını sağlamaktadır, sağlıyorsa ayrı oda kurmalı mıdır?

Yeni bir meslek ve eğitim dalı için tüm soruların yanıtları bize tümüyle çalışan bir çerçeve vermeyebilir. Ancak bu konularda bazı yargılara sahip olmak gerekmektedir.

TMMOB Yasası gereği de olan meslek alanının denetimi, Odamızın temel işlevlerinden biridir. Bir yandan mesleki denetim uygulamasını yerleştirmeye çalışırken diğer yandan meslek alanında uğraş veren kişileri oda dışında bırakmak odanın etkinliğini geliştirmeyi zorlaştırmaktadır. Meslek alanı sadece plan üretilmesi ile de kalmamaktadır. Mesleki eğitimin verildiği alanlarda meslek alanı sınırları içinde sayılmalıdır. Yani şehircilik eğitimi veren öğretim üyeleri odamiz üyesi olabilmelidirler. TMMOB Yasasının 14 ve 33. maddeleri buna olanak tanımaktadır. Sadece uzmanlığa göre kayıt sistemi diplomaları sınıflamaktan öteye gidemez.

Uzun dönemde temel olan diploma esasına göre kayıttır. Ancak, özellikle ülkemizde, üretimin örgütlenme düzeyi ve uzmanlığın (diploma) işti-

gal (mesleği uygulama) ile ilişkisi irdelendiğinde bunun yeterli olmadığı görülür. Eğitimdeki uzmanlaşma, üretimdeki uzmanlaşmayla çakıştıkça, zaten temel olan diplomaya göre kayıt ön plana çıkacaktır. Eğitim ile üretim arasında karşılıklı etkileşim sözkonusu ise de belirleyici olan şimdilik mesleğin uygulama alanıdır.

KARAR SİSTEMİ

ŞPMMO Yönetmeliğinde (Madde 3) kayıt koşulları içinde net bir anlatım ile «lisans veya yüksek lisans şehir veya bölge planlaması» ünvanı istenmesi, sorunun boyutlarını artırmaktadır.

Yukarıda sayılan 4 diploma için yönetim kurulunca bir yorum yapılarak karar verilmesi biraz zorlama taşır. Bu zorlama yasal bir zorlamadan çok uzmanlık ayırımı tartışmalarına bir yanıt getirmemesi çısından daha önemlidir. Bunun daha geniş bir tartışma ortamında görüş ve politikalar üretilerek yapılması uygun olacaktır.

Konunun kesin çözümü ancak Genel Kurulda yönetmelik maddesinin yeniden düzenlenmesi (veya aynen kalması) ile olabilir.»

KISA HABERLER, DUYURULAR

ODA YÖNETİM KURULU İÇİNDE DEĞİŞMELER OLDU.

Yönetim kurulunda sekreter üye Zekai AKAY'ın ayrılması üzerine boşalan bu göreve Yönetim Kurulu üyesi Çağatay KESKİNOK atandı. Oda Genel Kurulunda yedek üye seçilen Selçuk YENER ise Yönetim Kurulu üyeliğine getirildi.

İLLER BANKASI 15 İMAR PLANININ YAPIM İŞİNİ İHALEYE ÇIKARDI.

1980 yılının ilk ihale grubunda 3'ü B grubundan, 1'i F grubundan olmak üzere 4 iş eski ihalelerden kalma. İhaleye çıkarılan 15 işin 3'ü B, 2'si C, 2'si D, 4'ü E, 4'ü F grubu işler.

İhaleye girmek isteyen üyelerimizin ihaleye giriş belgesi almak üzere en geç 17.1.1980 günü saat 17.30'a kadar İller Bankası'na başvurmaları; Ayrıca, başvurulara İmar ve İskân Bakanlığından alınmış olan ehliyet belgesinin fotokopisi ile Odamızdan alacakları Büro Tescil Belgesini eklemeleri gerekiyor.

TOPLUTAŞIM KONGRESİ ANKARA'DA GERÇEKLEŞTİRİLDİ.

Daha önce Bültende duyurusu yapılan kongre 3-6 Aralık 1979 tarihleri arasında Ankara'da yapıldı. Çeşitli kişi ve kuruluşlar adına toplam 26 bildiri sunulan Kongre'de Odamız da TMMOB - Ulaşım Komisyonu çerçevesinde Mimarlar ve İnşaat Mühendisleri Odaları ile birlikte bir bildiri sundu.

Toplutaşım sistemlerine olan gereksinimin giderek daha yoğun bir biçimde hissedildiği kentlerimizde, sözkonusu sistemlere ilişkin planlama, uygulama ve işletme sorunlarının en genelden en özele tartışıldığı Kongrede ayrıca yurt dışından dört örnek de —Paris, Budapeşte, Stockholm, Brüksel— tanıtıldı.

Kongrede sunulan bildirilerin bir kısmı toplutaşım sistemleri ile yaratılacak ekonomilere finansman, kaynak kullanımı, enerji ve benzeri açılardan yaklaşırken diğer bir bölümü uygulama sorunlarına gerek planlama ve gerekse işletme açısından ağırlık vermekteydi.

Bildirilerde sunulan görüşler çerçevesinde toplutaşım sistemlerinin desteklenmesi, buna karşın özel oto kullanımının sınırlandırılması istendi ve yasal ve yönetsel sorunlar dile getirildi. Dört gün süren Kongre sonucunda yayınlanan 'Kongre Bildirgesi'nde üç önemli nokta özellikle vurgulandı :

— Toplutaşım sistemlerinin desteklenerek kitlelerin ulaşım gereksinimlerinin karşılanması, bireysel (özel) ulaşıma sınırlamalar getirilmesini kaçınılmaz kılmaktadır.

— Kentsel ulaşım gereksiniminin karşılanmasında raylı sistemlere geçilmesi halinde 1950 karayolu politikasında olduğu gibi bu kez de uluslararası tekellerin yeni pazarları durumuna düşülmemesi ve gerçekçi bir biçimde yerli kaynaklarımızın değerlendirilmesi gerekmektedir.

— Toplutaşım ağırlıklı kentsel ulaşım yapısına geçmekte en önemli sorun siyasal karar süreçlerini etkilemektir.

Bu amaca yönelik olarak kamuoyu oluşturulması ve halkın katılımı ile siyasal karar süreçlerinin kitleler yararına, dolayısıyla toplutaşım sistemleri lehine, ama bireysel ulaşım aleyhine değiştirilmesi kaçınılmazdır.

- **BAŞKENT 1. DANIŞMA FORUMU 22 - 23 ARALIK 1979 TARİHLERİNDE TOPLANDI.**

Ankara Belediyesi'nin düzenlediği, Ankara halkının izleyici, Ankara mahalle muhtarlarının, sendikaların, demokratik kitle örgütlerinin, odaların, meslek örgütlerinin ve Bakanlar Kurulunun kamu yararlı olarak nitelediği derneklerin bildirici olarak çağırıldığı iki günlük toplantıda Ankara Belediyesi tarafından aşağıdaki konularda bildiriler sunuldu :

1) İmar, konut ve emlâk çalışmaları (özellikle Batıkent) 2) Eğitim, kültür, sanat ve sosyal çalışmalar 3) Ekonomik görev ve piyasa çalışmaları 4) Alt yapı çalışmaları 5) Kent içi ulaşım çalışmaları 6) Çevre, yeşilalan, yaya bölgeleri, temizlik ve hava kirliliği ile ilgili çalışmalar,

Sunulan belediye bildirilerinin yanı sıra çağrılı muhtarların dışında önemli bir katılımın gerçekleşmediği Danışma Forumunda bir de kapsamlı anket uygulandı.

Başkent Birinci Danışma Forumunda görüşlerini aktaran muhtarların amaçlanan tartışma düzenine ulaşamadıkları izlendi. Gerçekte böylesi bir durum beklenen bir sonuçtu. Ancak, Ankara Belediyesi'nin yaklaşımının olumlu olduğunu belirtmek yerinde olur. Daha doğrusu, kent sorunları ile ilgili karar verme sürecine **halkın katılımı** konusunda bugünün koşullarında yapılabilecek olanın yapıldığı bir gerçektir. Fakat, böylece Ankara Belediyesi'ne bu andan itibaren, çok önemli bir görev düşmektedir; bu başlangıcı gerekli ileri noktalara doğru götürmek ve özellikle böylesi bir yaklaşımı **göstermelik** olmak durumda bırakmamak. Kuşkusuz bu görev kolay başarılacak bir eylem değildir ve özellikle kent yaşayanlarının mahalle ölçeğinde bilinçlenerek örgütlenmeleriyle gerçekleştirilebilir. (Kısa dönemde mahalle muhtarlığı bir araç olarak kullanılabilir.)

Halkın katılımı konusunda daha ileri aşamalara ulaşmak için bu toplantının bir başlangıç olmasını dileriz.

- **TÜRKİYE'DE ŞEHİR PLANLAMA EĞİTİMİ - III.**
- **EGE ÜNİVERSİTESİ, GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ, KENT PLANLAMA BÖLÜMÜNDE EĞİTİM.**

Bölümde planlama eğitimi ilk olarak 1972 - 73 ders yılında mimar kökenli öğrenciler için 'kent mimarlığı' yüksek lisans eğitimi biçiminde başlatılmış, buna koşut olarak 1976 - 77 ders yılında şehir planlama kökenli öğrenciler için 'kent planlama' yüksek lisans eğitimine de geçilmiştir. Ancak yeterli talep olmaması nedeniyle bu ikinci programcı gerçek anlamda işlerlik kazandırılamadığı belirtilmektedir. Bölümde kent planlama lisans eğitimi 1979 - 80 ders yılında başlamış olup 20 öğrenci kabul edilmiştir.

Bölümde öğretim kadrosu ile 1979 - 80 ders yılı programı şöyledir :

Öğretim Üyeleri :

Rauf BEYRU, Prof.
Çınar ATAY, Doç. Dr.
Mesut AYAN, Doç. Dr.
Sümer GÜREL, Doç. Dr.
Akın SÜEL, Doç. Dr.
Cemâl ARKON, Ass. Dr.
Erkal SERİM, Ass. Dr.

Eğitim Programı :

I. Yarıyıl

KP	101—2	Temel Tasarım
KP	111	Kent Planlamasına Giriş
KP	113	Kentsel Ekoloji
KP	141	İnsan ve Toplum
GN	111—2	Genel Matematik
GN	151—2	Genel Ekonomi
GN	191—2	Yabancı Dil

II. Yarıyıl

KP	101—2	Temel Tasarım
KP	104	Ölçme Bilimleri ve Haritacılık
KP	116	Sektörel Planlama
KP	142	Kentsel Sosyoloji

GN 111—2 Genel Matematik
GN 151—2 Genel Ekonomi
GN 191—2 Yabancı Dil
8 Haftalık Yaz Stajı (Ölçme Bilimleri ve Haritacılık Uygulaması)

III. Yarıyıl

KP 201 Kentsel Tasarım
KP 217—8 Ulaşım Planlaması
KP 231—2 Kentsel Coğrafya
KP 251 Kentsel Ekonomi
KP 221 İnsan Yerleşmeleri Tarihi I
KP 281—2 Planlama Kuramı ve Uygulaması
KP 283 Planlama Matematiği
GN 191—2 Yabancı Dil

IV. Yarıyıl

KP 202 Kentsel Tasarım
KP 217—8 Ulaşım Planlaması
KP 222 İnsan Yerleşmeleri Tarihi II.
KP 231—2 Kentsel Coğrafya
KP 272 Genel Örgütlenme ve Kamu Yönetimi
KP 281—2 Planlama Kuram ve Uygulaması
GN 212 İstatistik
GN 291—2 Yabancı Dil
8 Haftalık Yaz Stajı (Analitik Araştırma)

V. Yarıyıl

KP 301 Kentsel Tasarım
KP 313 Endüstri Alanları Planlaması
KP 315 Rekreasyon Planlaması
KP 323 Kentsel Yapı Oluşumu
KP 361—2 Niceliksel Planlama Teknikleri
Mim 305 Mimarlık Bilgisi
GN 391—2 Yabancı Dil

VI. Yarıyıl

KP 302 Kentsel Tasarım
KP 312 Sistem Kuramı
KP 361—2 Niceliksel Planlama Teknikleri
Mim 306 Mimari Tasarım
GN 391—2 Yabancı Dil
8 Haftalık Yaz Strajı (Büro)

VII. Yarıyıl

KP	401	Kentsel Tasarım
KP	413—4	Konut Planlaması
KP	419	Kentsel Altyapı
KP	417	Planlama Hukuk ve Mekanizması Seçme Dersler

VIII. Yarıyıl

KP	402	Kentsel Tasarım
KP	412	Kentsel Yenileme
KP	413—4	Konut Planlaması
KP	432	Kent - Bölge İlişkileri Seçme Dersler
GN	422	Devrim Tarihi

● KENT MERKEZLERİNDEKİ YIKILIP YENİDEN YAPILMA FURYASININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ.

Günümüzde Türkiye'de ve özellikle büyük kentlerde, kent merkezleri yoğun bir «yıkılma - yeniden yapılma»lara sahne olmaktadır. Arsa piyasasının egemen güçleri, kimi zaman tarihi, kültürel nitelikleri olan, kimi zaman daha uzun süre kullanılabilecek, fiziki ömrü dolmamış yapıları, salt sahip oldukları yapının oturduğu arsadan daha fazla rant elde edebilmek, daha fazla spekülasyon yapabilmek amacı ile yıktırmaktadırlar.

Bilindiği gibi bir meta'ın değerini iki olgu belirlemektedir : Birincisi o meta'ın kullanım yararı, ikincisi ise kaptalist pazar içinde değişimi ile sağlanan yarardır. Ancak kullanım yararı - değişi myararı veya kullanım değeri - değişim değeri kavramları belli bir soyutlama düzeyinde kullanılırlar. Gerçekte değişim ve kullanım değerlerinin diyalektik ilişkisi sözkonusudur. Örnek verilirse kullanım yararı (ki kullanım değeri olarak somutlaşır) bir meta'ın değişim değerini belirleyen etmenlerden biridir.

Kapitalistler için önemli olan bir şeyin değişimi ile sağlanacak yarardır. Bu yarar en sonunda Dolar, Mart, Türk Lirası veya bir başka para birimi olarak somutlaşır. Bu nedenledir ki, şu veya bu kentte, kent merkezinde, bir spekülatörün veya bir kapitalistin fiziki ömrü henüz çok genç olan bir yapıyı yıkarak yerine çok katlı, yani değişim değeri daha fazla olan bir yapıyı kondurması çok doğaldır.

Genelde kullanım yararı dendiğinde, akla çok geniş boyutlarda bir yarar; toplumsal yarar yani bir şeyin kullanımının topluma olan yararı geliyor. Değişim yararı ise kapitalistte odaklaşır, çünkü bir şeyin değişimi ile sağlanan yarar —üretim ilişkileri düzeyinde ele alındığında— emekçilerden çok kapitalistlerin lehinedir.

Bu tür genel açıklamalar ışığında şu soru sorulabilir; çok somut olarak, örneğin falanca kentte, kent merkezinde, filanca üç katlı ama daha beş yıl önce yapılmış bir yapı yalnızca, üzerinde oturduğu arsanın değişim değeri arttığı için yıkılmak isteniyor. Nedeni sekiz katlı bir bina yapmak. Onun da nedeni var : Daha fazla rant elde etmek, yani daha fazla kâr. Bu yapı bir gün tahta perdelerle çevriliyor ve yıkılıyor. Bir, bir buçuk yıl sonra, bir bakıyorsunuz çok katlı bir yapı çıkıvermiş. Kapitalist emeline ulaşmış, kârına kâr katmıştır. Ama bir şey unutuluyor, o nedir?

O unutulan şey; kapitalistin kâr amaçları için yıkılan, çok daha uzun bir süre kullanım olanağı tanıyabilecek bir yapı ile ülke kaynaklarının ve emeğin yitirilmesidir. Sözkonusu yapının tarihi ve kültürel niteliklerinin olması yukarıda sayılanlara bir de tarihi mirasın yitirilmesini eklemektedir.

Kent mekanında bu tür gelişmeler olurken devlet nasıl bir müdahalede bulunmaktadır. Böyle bir sorunun yanıtı kısaca devletin kapitalist sistemdeki rolünün ve etkin görevinin açıklanmasında yatmaktadır.

Bilindiği gibi kapitalist, bağımlı kapitalist veya emperyalizme güdümlü ülkelerde kent mekanındaki gelişmeler ve değişmeler piyasa ekonomisince belirlenmektedir. Yine aynı ülkelerde, devletin ekonomik, politik ve toplumsal sistemi düzenleyici, yeniden üretici rolüne uygun olarak, müdahalesini görebilmekteyiz. Ancak bu müdahale metropol ülkelerde, yani dünya ekonomik sisteminin iplerini ellerinde tutan ülkelerde daha güçlü olabilmektedir. Çünkü ekonomik koşullar zorlayıcı değil geliştiricidir. Az gelişmiş, geri bıraktırılmış veya bağımlı ülkelerde durum böyle değildir. Dışa bağımlılığın gereği olarak ekonomik koşullar zorlayıcıdır. Şu soru sorulabilir : Neden gelişmiş ülkelerde (kent planlamasının ürünü olarak) kentsel servisler eksiksiz yerine getirilebilirken, az gelişmiş, bağımlı ülkelerde aynı durum gözlenememektedir? Yanıtı açık; artı-değerin uluslararası düzeyde, emperyalistler lehine bölüşümü böylesi bir sonucu ortaya çıkarıyor. Bu nedenledir ki; bu ülkelerde her türlü planlama çalışması tıkanıp kalmakta ve devletin müdahalesinden çok müdahalesizliği izlenmektedir.

Türkiye'de devlet veya kamu (genellikle eş anlamlı kullanılıyor) veya yerel yönetimler veya merkezi yönetim kentlerdeki bu türden gelişmelere nasıl müdahale etmektedir? Gerçekte müdahale değil müdahalesizlik hatta teşvik bile sözkonusu. Devlet adına yapılan planlardan, kentlerde imar durumları ve sorunları ile ilgili kuruluş olan İmar Müdürlüklerinin uygulamalarından, uygulama ve denetleme yetkisine sahip devlet organlarına kadar tüm uygulamalar ve organlar kent mekanındaki, piyasa, spekülatörler, kapitalistler lehine gelişmelerde sadece izleyici, yasal süreçleri düzenleyici bir rol oynamaktadır. Zaman zaman benzer uygulamalar (firma ekonomilerine özgü) kamu kuruluşları tarafından bile gerçekleştirilmektedir. Hatta söyle-

nebilir ki; değişim yararını fetişleştiren, ondan pay alarak daha iyi kamu hizmeti gerçekleştirilebileceğini savunan, daha doğrusu piyasa ekonomisinin mantığına kendini kaptıran bir görüş bile hakimdir bugün kamu kuruluşlarında.

Geçtiğimiz dönemde yıkımı gerçekleştirilen 'Kızılay' binasının yerine çok katlı 'rant tesisleri' yaptırma girişimi ile Kızılay Derneği'nin sözü edilen akıma kendini kaptırması örneği tüm canlılığı ile karşımızdadır. Cumhuriyet döneminin ilk mimari örneklerinden biri olan Kızılay binası aynı zamanda Kızılay kent merkezine ismini vererek simgesel nitelik kazanmıştı ve yapının fiziki ömrü daha uzun süre kullanım olanağı sağlıyordu. Ancak kent merkezindeki değişim değerinin çok yüksek olması nedeni ile, bu değerden pay almak isteyen bir görüşün kurbanı oldu ve yıkıldı.

Benzeri uygulamaların sürmesi ve artması olasılıklarına karşı uyanık olmak gerekiyor. Yıkılıp - yeniden yapılmalar spekülatörlerin kârlarına kâr katan uygulamalardır. Bu uygulamalar ülke kaynaklarının yitirilmesine, emeğin sömürüsüne neden olmakta ve kentsel altyapının kente yetememesi, fiziki ömrünü doldurmadan yenilenmesi gibi bir dizi teknik sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu nedenlerle; halkımızın, tüm belediyelerin, diğer kamu kuruluşlarının, meslek odalarının, meslek üyelerinin, plancıların, bilim adamlarının, kentlerimize bir salgın hastalık gibi yapışmış, yıkılıp - yeniden yapılma'lara karşı çıkmaları ve kamu oyu oluşturmaları gerekmektedir.

SAMSUN'DA BUGÜNKÜ KENTSEL YAPI VE SORUNLAR.

Arif KATAR
ŞPMMO Samsun Temsilcisi

Karadeniz Kıyısında İç Anadolu'ya açılan bir liman kenti olan Samsun, günümüzde her türlü ulaşım olanakları ve verimli Bafra - Çarşamba Ovalarının arasındaki konumu nedeniyle Karadeniz Bölgesi'nin en büyük ekonomik ve demografik yığılımına sahip kentidir.

Kuruluşu İ. Ö. VII. yüzyıla dayandığı sanılan kentin adı tarihte Amisos olarak geçmektedir. İlk çağlardaki Amisos bugünkü kent merkezinin kuzey batı yamaçlarında, günümüzdeki Cedit Mahallerinin bulunduğu alanda kurulmuş olup, antik kent kalıntılarına sık sık rastlanmaktadır. Üzerinden birçok uygarlıklar geçmiş olan Amisos kenti zamanla yamaçlardan aşağıya doğuya ve denize doğru yayılmış, deniz ulaşım olanaklarıyla ticarette önem kazanmıştır. Türklerin Anadoluya gelmesinden sonra bugünkü Kale Mahallesinin olduğu yerde bir kale içinde ayrı bir koloni oluşmuştur. Samsun 1419 yılında Osmanlıların eline geçmiştir. Samsun ve yöresinde çok iyi tütün yetişebileceğinin anlaşılması üzerine, tütün ekimi ve ticareti hızla gelişmiş yakın köy ve illerden çok sayıda etnik guruplar gelerek Samsun'a yerleşmişler. Ticaret, sanayi ve eğitimi ellerine geçirmişlerdir. Rumlar, Fransızlar, Belçikalılar, Amerikalılar ve Ruslar kentte tütün alım ve işleme kuruluşları, ticaret firmaları, bankalar, sigorta şirketleri ve okullar açmışlardır. Bu tarihlerde deniz ulaşımının çok geliştiği birçok iskele kurulduğu görülmektedir. (Tütün iskelesi, yağ iskelesi, gümrük iskelesi vb. gibi).

Bugünkü Samsun kent merkezi yarımay biçiminde denize uzanan bir dağ halkasının içinde yer almaktadır. Yerleşme denizden içeriye 2 - 3 km. derinlikte ve denize koşut 7 - 8 km. uzunluğunda yaklaşık 2314 Ha. alan yayılmaktadır. Günümüzde kent yarımay dışına taşmış batıda 16 km. kıyı boyunca Atakum yerleşim alanına, doğuda 14 km. uzaklıkta Tekkeköy kasabasına doğru genişlemektedir. Atakum kent merkezi ve Tekkeköy kesimlerinin meydana getirdiği doğrusal yerleşme alanı Samsun Büyük Kent Bütününü (SBKB) oluşturmaktadır.

Atakum günümüzde özelliklerini gittikçe kaybeden bir sayfiye niteliğindedir. Kent bütününün en büyük konut gelişme alanı özelliğini taşıyan Atakum'da bugünkü ikincil konutlar hızla sürekli kalınan konut alanlarına dönüşmektedir.

Kentin doğusundaki gelişme aksında 14. km. de yer alan Tekkeköy kırsal nitelikleri ağır basan ufak bir yerleşme birimidir. 1971 yılında işletilmeye başlayan Azot ve Bakır Fabrikaları Kompleksi, Tekkeköy'ün kuzeyinde kıyıda yer almakta olup, bu alandaki tarım potansiyelini hava ve toprak kirliliği ile yok etme durumundadır. Samsun - Trabzon Devlet yolunun yarattığı ulaşılabilirlik ve Azot - Bakır Kompleksi SBKB'nün doğu aksında sanayinin yerseçme ve yayılmasına neden olmuştur.

Samsun günümüzde tüm Karadeniz Bölgesinde göç alan tek kenttir. Özellikle Doğu Karadeniz illerinden büyük ölçüde göç almaktadır.

Ülkede büyüme noktalarını saptamak, kentlerin büyüklük ve işlevlerini belirlemek amacıyla başlatılan bir çalışmada; Samsun kenti «metropol özellik gösteren» 5. kademe bir merkez olarak tanımlanmaktadır. (1)

Samsun varışlı kişi ve mal akımları değerlendirilerek saptanan, Samsun kentinin işlevsel etki alanı, Sinop, Ordu ve Amasya illerini kapsamaktadır. (2) Samsun'da bulunan çeşitli kamu ve özel kesim kuruluşlarının, bölge müdürlüklerinin görev alanları ise Sinop, Ordu, Amasya, Tokat ve Çorum illerini içermektedir. Kentin bölge ve etki alanı ile son derece yoğun ilişkileri bulunmaktadır. Bu ilişkiler insan ve mal akımı ile somutlaşmakta ve bu akımlar tüm ulaşım türlerinin bulunduğu Samsun Alt Bölgesinde Samsun ağırlıklı olarak gerçekleşmektedir.

Samsun ekonomik potansiyeli yüksek ve zengin olan etki alanında, en büyük karar verici ve hizmet merkezidir.

Ticaret uzmanlaşmış ve farklılaşmış, özellikle Sinop, Ordu, Amasya illerinin toptan ticaret hizmetleri Samsun'da toplanmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesine yapılan endüstri ürünleri pazarlaması ve dağıtımı Samsun'dan yapılmaktadır. Ülkemizin ilk ulusal fuarı 1 Temmuz 1963 tarihinde Samsun Karadeniz Fuarı olarak açılmış ve her yıl Temmuz ayında açılmaktadır.

Kıyı bandında bölünmüş (ufak aile türü) tarım işletmelerinde yoğun olarak endüstriyel bitki üretimi yapılmaktadır. (Tütün, mısır, soya fasulyesi vb. gibi) Kıyıdan uzaklaştıkça iç kesimlerde işletmeler büyümekte, göreli olarak makinalaşmış tahıl ve endüstriyel bitki (buğday, şeker pancarı, ayçiçeği) üretimi yoğunlaşmaktadır.

Tarım potansiyelini büyük ölçüde kontrol eden merkez Samsun olmaktadır. Özellikle kıyı bandında elde edilen ürün kentte depolanmakta, işlenmekte ve pazarlanmaktadır.

Endüstri gelişimi Samsun'da beklenen düzeye ulaşamamıştır. Büyük işletmeler kamu kesimince gerçekleştirilmiştir. (sigara ve tütün fabrikaları, Azot ve Bakır Kompleksi vb. gibi) Samsun ve etki alanını oluşturan illerin

yarattığı istemi karşılayan, düşük teknoloji kullanan küçük işletmeler özel girişimciler tarafından kurulmuştur. (gıda, çelik, plastik sanayi, inşaat malzemeleri üretimi vb. gibi).

Samsun'da sermaye birikimi olmasına karşın, endüstrinin yeterince gelişmemiş olması, girişimciler ve diğer ilgililerce «endüstrinin ticaret ile çekişmemesi, girişimci için ticaretin daha az riskli ve çekici olmasından kaynaklanmaktadır» biçiminde açıklanmaktadır.

SAMSUN BÜYÜK KENT BÜTÜNÜNDE 1970 - 1978 YILLARINA GÖRE İŞGÜCÜNÜN SEKTÖREL DAĞILIMI :

	1970		1978	
Sektör	**İşgücü**	**Oran (%)**	**İşgücü**	**Oran (%)**
Tarım	8638	18.4	9003	13,9
Endüstri	9138	19.7	14164	21,9
Ticaret	6267	13.5	8616	13,4
Hizmetler	15082	32.2	20145	31,0
İnşaat	3296	7.0	5050	7,9
Ulaşım-Haberleşme-Depolama	3015	6.4	5502	8,6
Diğer	1335	2.8	2143	3,3
	46824	**100.0**	**65000**	**100.0**

Görüldüğü gibi en büyük işgücünü hizmetler sektörü oluşturmaktadır. Bu sektör gelişmiş; mali - finans hizmetleri, iş, sağlık ve eğitim hizmetlerinde tüm alt bölgeye yeterli olacak düzeye erişilmiştir.

1920 yıllarında 16000 kadar olan kentin nüfusu, Lozan Antlaşması'ndan sonra Batı Trakya'dan gelen göçmenlerle 1927 nüfus 30372 ye yükselmiştir.

SAMSUN'un YILLARA GÖRE NÜFUS ve YILLIK ORTALAMA ARTIŞ HIZI : (3)

Yıl	Nüfus	Yıllık Ortalama Artış	Yıl	Nüfus	Yıllık Ortalama Artış
1920	16000	167	1955	62629	3722
1927	30372	2053	1960	87688	5012
1935	32482	264	1965	107510	3964
1940	37216	947	1970	134061	5310
1945	38725	302	1975	168750	6938
1950	44019	1059	1979	210135	10461

Samsun kent merkezi 1869 yılında yanınca kentin yeniden kurulması için bir Fransız mimar getirilmiştir. O günün gereksinme ve ölçütlerine göre çok ilerici bir yaklaşımla geniş denize dik ve koşut caddeler, meydanlar, bulvarlar öneren bir plan hazırlanmıştır. Belediye Meclisi üyeleri ile halk henüz motorlu taşıtlar kullanılmadığı ve sosyal hareketlilik pek gelişmediği için caddelerin genişliğine karşı çıkmış bu yüzden caddeler ve sokaklar daraltılarak genelde diğer ana ilkelere uyularak plan uygulanmıştır. Kente uçaktan bakıldığında bu planın etkileri kolayca gözlenebilmektedir. Bundan sonraki II. imar planı 1960 yılında yarışma yoluyla elde edilmiştir.

1964 yılında Tekkeköy Kasabasının, 1967 yılında ise Atakum (mücavir alan) imar planları İller Bankası'nca yüklenicilere yaptırılmıştır.

Günümüzdeki tüm Samsun Büyük Kent Bütününde halen yürürlükte olan planlar gereksinmeyi karşılayamaz durumda olup özellikle kent merkezi ana sokaklara yap-satcılar eliyle bir beton yığını biçimine dönüşmüştür. Son 6 yılda Belediyece 6785/1605 sayılı imar yasasının kesin ve açık hükümlerine karşın imar planına ve yasalara aykırı hiçbir yapıya yıkma kararı uygulanmamıştır. Bunun yerine tüm belediyelerimizin içinde bulunduğu mali yetersizliklerinde büyük etkisiyle para cezası uygulanmakta, bu durum kent merkezinde arazi sunusunun azaldığı hergeçen gün yap-satçıları adeta özendirmektedir.

Samsun kent merkezinde jeolojik araştırma ve raporlarla saptanmış 112 ha. aktif heyelan alan üzerinde günümüzde yaklaşık 34000 kişi yaşamaktadır. Bu alanın 60 ha.'lık Kadıköy ve Hastane Mahallelerini kapsayan kesimi 29.1.1970 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla afet bölgesi ilan edilmiş olmasına karşın günümüzde 18000 kişi yaşamakta ve yapılaşma halen süregelmektedir. Afet Bölgesinde bu yoğunlu 300 kişi/ha erişmiştir. Kent merkezinde en yoğun yerleşme Hürriyet - Çiftlik ve Karadeniz Mahallelerinde brüt yoğunluk 737 k/ha net yoğunluk ise 1033 k/harı bulmaktadır.

KENTTE MEVCUT SOSYAL DONATIM (1978) (3)

Mahalleler ölçeğinde yeşil alan	0,10 m²/kişi
Kent ölçeğinde yeşil alan (spor alanı + Park + Fuar)	1,52 »
İlk ve Ana Okulu	0,46 »
Ortaokul - Lise	0,44 »
Meslek ve Yüksek Okul	0,43 »
Dini Tesisler	0,18 »
Kültür - Eğlence	0,20 »
Sağlık	0,85 »

SAMSUN KENT MERKEZİNDE ALAN KULLANIM YÜZDELERİ (1978) (3)

Kullanım Alanları :	%
Net Konut Alanı	30
Sosyal Donatım	7
Ticaret	2
Sanayi + Küçük Sanatlar	4
Ulaşım - Haberleşme - Depolar	8
Kamu Hizmetleri —Teknik alt yapı— Askeri alanlar	6
Yol + Otopark	9
Diğer	34
	100

Günümüzdeki çarpık kentleşme Samsun'da çarpıcı biçimde kendini göstermekte bunun sonucu olarak zaten çok eski olan İmar Planı gerek alan gerekse yapılaşma koşulları açısından yetersiz kalmaktadır. Kent Belediye sınırları içinde yoğun ve plana aykırı, Belediye sınırları dışında ise denetimsiz (Ankara Demetevler örneği gibi) bir biçimde hızla yayılmaktadır.

Kentte gözlenen önemli sorunlardan bir diğeride; Kent merkezi iş alanının son derece sıkışık bir yapı göstermesi merkezde yer almaması gereken bazı kentsel eylemlerin (Küçük ve büyük imalat, büyük ölçekli depolama gibi) halen işlevlerini sürdürmeleridir.

KAYNAKÇA

(1) 1/25.000 ölçekli Samsun Büyük Kent Bütünü, Nazım İmar Planı Açıklama Notu, 1976

(2) Ulaştırma Bakanlığı, UKİ 1974 Anketleri değerlendirilerek yapılan «Nodal Merkez Tanımları» Çalışmaları. Saffet ATİK, 1978

(3) Samsun Nazım Plan Bürosu, Samsun Büyük Kent Bütünü, Nazım İmar Planı Çalışmaları, 1977 - 1979

(4) Tarih Boyunca Samsun ve Samsun Belediyesi, 1977

(5) Samsun 1973 İl Yıllığı

- ÇEVİRİ.
- «TARİHSEL ÇEVRE KONUSUNDA SON YILLARDA GÖRÜLEN GELİŞMELER». (*)

29 Kasım - 1 Aralık 1978'de Almanya'nın Münih kentinde toplanan 3. Avrupanın Tarihi Kentleri Sempozyumunda üçüncü defadır, çevre ölçeğinde koruma konusunda değişik metodlarla elde edilen deneyimlerin sonuçları tartışılmış, karşılıklı bilgi alışverişi yapılmış ve tarihsel kentlere bir gelecek sağlamanın yolları aranmıştır.

Eski eserlerin ve tarihsel çevrenin korunması son 15 yıl içinde önemli bir anlam ve kapsam değişikliği geçirmiştir.

A — GENELDE GELİŞMENİN GEÇİRDİĞİ EVRELER :

1964'de Avrupa Konseyi içinde bir gurup uzman, İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan yıkım ve felaketlerin sonucunda, tek yapı ölçeğinden çıkarılan ve kent ve bölge ölçeğinde bir sorun haline gelen tarihi çevre korunması konusunda rasyonel bir politika geliştirmek amacıyla görevlendirilmiştir. Böylece birbirini takip eden Barselona, Viyana, Bath, Hauge ve Avignon sempozyumları düzenlenmiş ve sonuçta anıtsal ve mimari değerli tek tek yapıların korunmasından, (architectural conservation) bütünleşmiş korumaya (integrated conservation) geçişin ilk ve önemli adımları atılmış, eski eser kavramı ile birlikte tarihsel çevre, sit (doğal, arkeolojik, tarihi, kentsel vb.) deyimleri geliştirilmiştir.

1969'da Bürüksel'de yapılan Bakanlar Konferansında bütünleşmiş koruma ilkeleri onaylanmış, üye devletlerin temsilcilerinden oluşturulan Uluslararası tarihi yapılar ve sitler Komitesi 1971 yılında, Avrupa Konseyi içinde kurulmuştur. Bu Komitelerin görevi, tarihsel çevre korunmasının teknik, yasal, mali ve ekonomik yönlerini araştırmak, bütünleşmiş koruma konusunda ulusal ve uluslararası ölçütler geliştirmektir.

(*) Bu çeviri, 29 Kasım - 1 Aralık 1978'te Münih, Landshut, Bavaria da yapılan 3. Avrupanın Tarihsel Kentleri Sempozyumuna Prof. Alfred Schmid tarafından sunulan «The Progress Made Since European Architectural Heritage Year 1975» adlı makaleden kısaltılarak Yıldız MAMIKOĞLU tarafından çevrilmiştir.

1975 yılında, tarihsel çevrenin korunması konusunda iki önemli belge üretilmiştir : Amsterdam Deklarasyonu ve Avrupa Kartası. Devamla, aynı yıl, Avrupa Konseyi bünyesinde «Bölge Planlama ve Anıtlar ve Sitler Yürütme Kurulu» (Steering Committee oFr Regional Planning and Monuments and Sites) kurulmuştur. Böylece ilk defa, Bölge Planlama (genelde planlama) ile tarihsel çevre korunmasının karşılıklı bağımlılığı resmi olarak kabul edilerek, belgelenmiş, ancak uygulamada henüz bir başarı elde edilememiştir.

1975 yılından sonra, üç önemli sempozyum daha yapılmıştır. 1976'da Berlin'de yapılan toplantıda : Berlin, Barselona, Paris, Stocholm ve Viyana örneklerinde büyük kentlerdeki koruma olgusu, 1977'de Granada'da kırsal kesimdeki koruma sorunu, aynı yılın Kasım ayında Ferrera'da tarihsel kent çevresinde görülen yığılmalar, kentleşme ve kent çevresindeki kırsal alanların yok edilmesi tartışılmıştır. Toplantıların sonuçları tarihsel çevrenin korunmasına yeni boyutlar getirmiştir. Örneğin Berlin Konferansında, önemli bir sanat ve tarihsel değeri olmıyan 19 yy. yaşantısını simgeleyen basit ancak kültürel değerli yapılarında korunmaya değer oldukları vurgulanarak, son yüzyıl içinde aşırı büyüyen kentlerin merkezindeki yoğunluk artışı, çevredeki kontrolsüz büyüme ile birlikte, kentlilerin yaşam düzeyi düşüklüğüne dikkat çekilmiş, ayrıca, tarihsel yapılara yalnızca kültürel ve sosyal işlev vermenin yeterli olmıyacağı belirtilerek bu yapıların konut stokunun önemli bir parçası olarak ekonomik değer taşıdıkları önemle vurgulanmıştır.

Ferrera'da yapılan toplantının sonuç bildirgesinde ise, kırsal alanların çeşitli yollarla elden çıkarıldığı, kırsal nüfusun kentlere göçe zorlandığı, geleneksel tarımsal yapının bozulduğu ve yerini endüstriye terk ettiği vurgulanarak; kırsal alanın hızla kentleştiği, kırsal konutların turistik nitelikli ikincil konuta dönüştüğü, kentsel yapı teknik ve malzemesinin kırsal alanda uygulanarak geleneksel kırsal yapıyı bozup değiştirdiği savlanmaktadır. Bu durumda kırsal tarihi çevrenin korunması, kırsal altyapının uygun bir düzeye getirilmesiyle birlikte, kırdan - kente akışı önleyip, orta ve küçük ölçekli kentlerin oluşturulmasına olanak verecektir.

Benzer bir kentsel koruma ise, kent içindeki fonksiyonların yer değiştirmesini önleyip, kent çevresindeki düzensiz gelişmeleri önemli oranda engelleyebilecektir. Tüm bu elde edilen bilgiler göstermektedir ki koruma konusunda ilgi, tek yapıdan kentsel ve kırsal tarihi çevrenin korunmasına

kaymıştır. Bu konularda üretilen bilgiler ulusal ve uluslararası düzeyde politika ve uygulama ilkelerinin saptanılmasına yardımcı olacaktır. Uluslararası örgütlerden olan UNESCO ve ICOMOS içindede benzer çalışmalar yapılmaktadır. ICOMOS'a bağlı uluslararası «Anıtlar ve Sitler Komitesi»nde iki önemli çalışma yapılmış; Rothenburg'da küçük ölçekli kentlerde koruma olgusu, Rlovdiv (Bulgaristan) de anonim mimari ve kentsel yerleşmelerin korunması tartışılmıştır.

1976'da UNESCO'nun Varşova'da düzenlediği tarihsel kentlerin kurtarılması ve modern yaşama katılması konulu toplantıya katılan 45 üye devletin üçte biri üçüncü dünya ülkesidir. Özellikle küçük Afrika ülkeleri tarihsel ve kültürel değerlerin korunması sorununu, ülkenin bağımsızlığını kazanması ile bir arada değerlendirmekle koruma konusunun çok önemli bir yönünü vurgulamışlardır. Bu karar UNESCO'nun Nairobi'de düzenlediği 19. genel toplantısında tüm üye ülkelercede onanmıştır.

B — TARİHSEL ÇEVRE KORUNMASINDAKİ GELİŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ :

Avrupa Konseyince, tarihsel çevrenin korunması konusunda yapılan çalışmalar iki nedenle önemlidir. Birincisi çalışmalar disiplinler arası bir temele dayanmaktadır. (bu temel üniversitelerde bile kurulamamaktadır) İkincisi, çok geniş bir kalıtım sonucu elde edilmişlerdir. Ayrıca Avrupa'da halk kitleleri koruma politikalarını eleştirebilmekte ve yerel politikalarının oluşturulmasında bir ölçüde söz sahibi olmaktadırlar. Bu olumlu gözüken gelişmelere karşın bir takım uluslararası kuruluşların ötesinde tarihsel çevrenin korunmasından sorumlu olan ve doğrudan etkilenen halk kitleleri soruna yeterli düzeyde sahip çıkmamaktadır ve ne zaman sahip çıkılacağı da belirgin değildir. Avrupa Konseyinin 1975'de başlattığı bir çalışma ile 50 üye ülkede bütünleşmiş koruma ilkelerin uygulaması incelenmiş bulunmaktadır. Buna göre, ülkesel planlama çalışmalarına giren bir koruma programı bulunmamaktadır. Programlar çoğunlukla kısa dönemlidir. Korumaya ayrılan mali kaynaklar yetersizdir. Ayrıca hiç bir proje tam olarak uygulanamamış, parçalanmış ve kısaltılmıştır.

Tüm bu sonuçlar kesin bir yenilgiyi mi göstermektedir, yoksa gösterilen amaç çok mu ulaşılmaz niteliktedir, tam olarak cevap verilemez. Ancak projeler, disiplinler arası ürün nitelikleri ile değerli bir belgedirler ve sonuçların alınması için henüz çok erkendir.

Avrupa Konseyi ile ilgili Komitelerinin çalışmaları sonucunda geliştirilen bütünleşmiş koruma ilkeleri ile ülkesel plan ilkelerinin arasında sağlam bir bağ kurulamamış olduğuda görülmektedir. Ayrıca ilkelerin yeterli yasal ve örgütsel uygulama temelleri de oluşturulamamış, çevre ölçeğinde koru-

ma politik bir düzeyde kalmıştır. Bu tür gelişmeler sağlanmadan yürütülen envanter çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Ayrıca günümüzün spekülatif koşullar içinde eski eserlerin korunmasının istemek, eski eser sahibi kişilerin çok büyük bir değerden vazgeçmesini nedenlediğinden, çoğunlukla sonuçsuz kalmaktadır. Eski eser olup özel mülkiyette bulunan yapıların onarım ve bakımları çok büyük maliyet yaratmakta, bu amaçla verilen koruma kredileri yetersiz kalmaktadır. Avrupa Konseyine üye ülkelerden hiç bir yerde yeni konut üretimine ayrılan kaynakların bir kesimini korumaya kaydırılması da söz konusu olmamıştır.

Kamu düzeyinde görülen olumsuz gelişmelere karşılık, Belediye düzeyinde olumlu adımlar atılmış, çevre ölçeğinde koruma konusuna pratik çözümler getirmiştir. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı sonrası ve 1950 - 60 yılları arasında kentlerin yeniden yapılması sırasında alınan cesur imar kararları da kullanılarak, büyük oranda KENTSEL YAYA BÖLGELERİ oluşturulmasıda sağlanmış ve önemli ölçüde halk desteği de bulunmuştur. Bu gelişmenin tek olumsuz yanı olarak, kentsel arsaların kısıtlı olması nedeniyle arsa fiyatları yükselmiş ve konut fiyatları göreli olarak artmıştır. Bu olumsuz yan, Belediyelerin düşük gelirli gurupları fiyat artışları hususunda korunmasıyla bir ölçüde engellenebilir.

Kentsel çevrenin korunmasının diğer önemli bir boyutu da; kentlere küçük ölçekli kasabaların insancıl ölçüsünü yeniden kazandırması, kentlilik bilinci uyandırması ve bir amaca yönelik toplu bir hareket yaratmasıdır. Kentliler sokak ve mahalle ölçeğinde örgütlenerek birlikler oluşturmakta, ortak bir amaç için kent yönetimine katılmakta ve yerel bir güç oluşturmaktadır.

Merkezi ve yerel otoriteleri korkutan bu gelişme aslında demokratikleşmenin doğal bir sonucudur. Bununla birlikte, bu çevreci anlayışın kişisel isteklerden kaynaklandığı açıktır. Kişiler gerçekte oy verdikleri kişilere ve partilere güvenmekte, asıl değişikliği onlardan beklemektedir.

Bu sırada Avrupa Konseyi de; ülkelerin yasalarını ve örgütlenmelerini «bütünleştirilmiş koruma» ilkesine göre uyarlamaları için tavsiyeler hazırlamakta, Avrupanın koruma durumunu saptamak için çalışmalar yapmakta ve Belediyelere koruma konusunda bir el kitabı hazırlamaktadır.

Bütün bu gelişmelerin ötesinde, bugün ne yapılabilir? Avrupa Konseyi, 1980 yılını tarihsel kentlerin korunmasına, ayrılmasını istemekte, ayrıca yerel yönetimlere kent planlaması ve koruma konusunda basit ve yardım programları hazırlamaktadır. Bunlarla birlikte Avrupa Konseyinin en önemli görevi yayınlar ve karşılıklı bilgilenmelerdir. Bu yalnızca üretilen bilgilerin basılıp yayılması değil, tüm üye ülkelerden edinilen bilgilerin günü gününe

düzenli olarak ilgili en küçük birime dek (Belediyelere) iletilmesi, dil kolaylığı sağlanması ve üye ülkeleri teşvik edici, çok iyi bir basın yayın ekibinin kurulması demektir.

Ayrıca üç önemli konu vardır. Birincisi, yerel ve merkezi örgütlerin, korunmadan etkilenen halk kesimi ile ilişkisini koparmaması gerekmektedir. Her tür planlamanın olduğu gibi koruma amaçlı planlarda, halkın anlayacağı basit bir dil ile halka anlatılmalıdır. İkincisi, yerel yönetimler koruma amaçlı planları uygulamada gerekli olan yasal, mali ve teknik güç ile donatılmalıdır. Yerel ve Merkezi düzeyde bu konuda uğraş veren kişiler eğitilmeli, bu amaca yönelik özel örgütler kurulmalıdır. Üçüncüsü, eğer Belediyeler mali güç sağlama konusunda yetersiz ise, merkezî hükümet bu konuda mali kaynak yaratmalı, var olan kaynaklardan pay ayırmalıdır.

• TEZ ÖZETİ.

Konu : 1968 Türk Ekonomisi için 'Attraction Analysis'

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Bölge Planlama Yüksek Lisans Tezi, 84 Sayfa, Ekim 1979, Şükrü DAĞLI Tez Yöneticisi Doç. Dr. İlhan TEKELİ

'Attraction model', sektörel yerseçimleriyle ilgili bir makro yerseçimi teorisi olduğu kadar, bölgesel büyümeyi bölgesel arz ve talebin bir fonksiyonu olarak açıklayan bir bölgesel büyüme teorisi olarak da yorumlanabilir.

Bir yerseçimi teorisi olarak, girişimcinin bir malı üretmek ve ürettiği malı satmak için gerekli her türlü faktörlerin uzaklığından kaynaklanan «haberleşme maliyetleri» kavramıyla teorik alana katkıda bulunmuştur. Diğer bir deyişle, «taşıma maliyetleri» fiziksel mesafeden kaynaklanırken, «haberleşme maliyetleri» ekonomik ve sosyal mesafelerden doğan her türlü maliyeti içermektedir. Bu anlamda «haberleşme maliyetleri» taşıma maliyetlerini özel bir maliyet kategorisi olarak kapsamaktadır. Klasik yerseçimi teorisi firma seviyesinde bir anlama sahipken, bu model sektörel seviyede anlamlıdır ki, bu da iki yaklaşım arasında önemli bir farklılıktır.

Bir bölgesel kalkınma teorisi olarak 'Attraction Model', «Ekonomik-baz teorisi» (talebe yönelik) ile «üretim fonksiyonu tipi bölgesel büyüme teorileri» (arza yönelik) arasında yeraldığı söylenebilir. 'Attraction Model', bu iki tip bölge büyüme teorilerinin varsayımlarını gevşetmekte, bir anlamda iki teoriyle birden bağlantı kurmaktadır. Bunun dışında, Christaller'in 'Merkezi Yer Teorisi'yle de kolaylıkla ilişkisi kurulabilen model, bu biçimiyle bazı mekansal örgütlenme politikalarına da rehberlik yapabilmektedir. Lösch'ün ortaya koyduğu yığılma ekonomileri tercihlerine, bu modelle hemen hemen benzer yöntemle ulaşılabilmektedir.

Farklı nedensellik varsayımları ve farklı bölgesel talep ve arz manipyülasyonları ile, 'attraction model' bir «impact» veya «pole» tipi bir bölgesel büyüme teorisi haline de getirilebilir. Model, değişik hedeflere ve değişkenlere uyarlanabilecek oldukça esnek bir yapıya sahiptir.

Özet olarak attraction model, sözkonusu endüstrinin (sektör) talebe veya arza yönelik olduğu «anlamlı bölgeler» tanımlar (burada talep ve arz bölgeseldir). Diğer bir deyişle, endüstri tanımlanmış 'anlamlı bölgeler' için-

de «footloose» olduğu; endüstrinin bölgesel büyüklüğünün de bölgesel talep ve/veya bölgesel arzın büyüklüğünün bir fonksiyonu olduğu söylenebilir.

Model 1968 Türkiye ekonomisi içinde seçilmiş bazı sektörlere uygulanmıştır. Sektör seçimi için, endüstrinin eskiliği - yeniliği ve ileri - geri bağlantılarının çokluğu - azlığı gibi kriterler kullanılmıştır.

Bilgisayar programlama zorlukları nedeniyle, sınama - yanılmaya dayandırılmış ve il istatistiklerini sürekli bölgeleme yerine, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve İmar ve İskân Bakanlığı'nca (İİB) verilen bölgeler, önceden tanımlanmış ve 'anlamlı bölgeler' olarak kabul edilmiştir. 'Anlamlı bölgeler' önceden verilmiş olduğundan ve sektörlerin anlamlı bölgeleriyle uyumsuzluk gösterebileceğinden, bazı sektörler için anlamlı bölgeler beklenenden büyük olarak ortaya çıkmıştır (örneğin şeker endüstrisi). Önceden verilmiş anlamlı bölgeler sektörlerin bazıları için 'anlamlı bölgeler' olarak bulunmamıştır, bunun da nedeni gerçekte bu sektörlerin verilenlerden daha değişik 'anlamlı bölgeler'e sahip olmasıdır. (Örnek; çimento ve tekstil endüstrileri) Motorlu araçlar endüstrisi için elde edilen sonuçlar şaşırtıcıdır : Bu endüstri için anlamlı bölgeler iller olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum girdi - çıktı tablosundaki agregasyondan doğmaktadır. Tabloda tamir, bakım ve imalat aynı sektör içinde yer almıştır. Diğer önemli bir nokta da temel istatistik verilerin 1965 yılı değerleri olması ve bu yıl içinde motorlu araçlar endüstrisinin daha çok yeni, başlangıç halinde olmasıdır. Bu nedenle tamir, bakım faaliyetlerinin dağılımı motorlu araçlar endüstrisi için sonucu oldukça etkilemiştir.

Dizgi — Tertip — Baskı
Feryal Matbaacılık ve Kâğıtçılık Sanayii
Ankara — Tel : 25 38 78

MATBUA

GÖNDEREN :
TMMOB ŞEHİR PLANLAMA
MİMAR VE MÜHENDİSLERİ ODASI
KONUR SOK. NO. 4/2 YENİŞEHİR - ANKARA
SAHİBİ VE SORUMLUSU : YUSUF OKÇUOĞLU
TELEFON : 25 52 83/5

GİDECEĞİ YER :